

Biofizika I

14. Magsugárzások klinikai alkalmazásai

Liliom Károly

2025. 12. 10.

liliom.karoly@semmelweis.hu

karoly.liliom.mta@gmail.com

Izotópdiagnosztikai eljárás lépései

- a megfelelő radioaktív izotóp kiválasztása
- a megfelelő radiofarmakon kiválasztása
- az aktivitás eloszlásának, változásának követése
- a fiziológias v. patológias folyamatok felismerése, lokalizálása a mért eloszlás alapján

Képképző eljárásokkal nyerhető információk

Szerkezeti információ:

Röntgen, Ultrahang, MRI

a szövetek eltérő fizikai tulajdonságai alapján differenciálnak

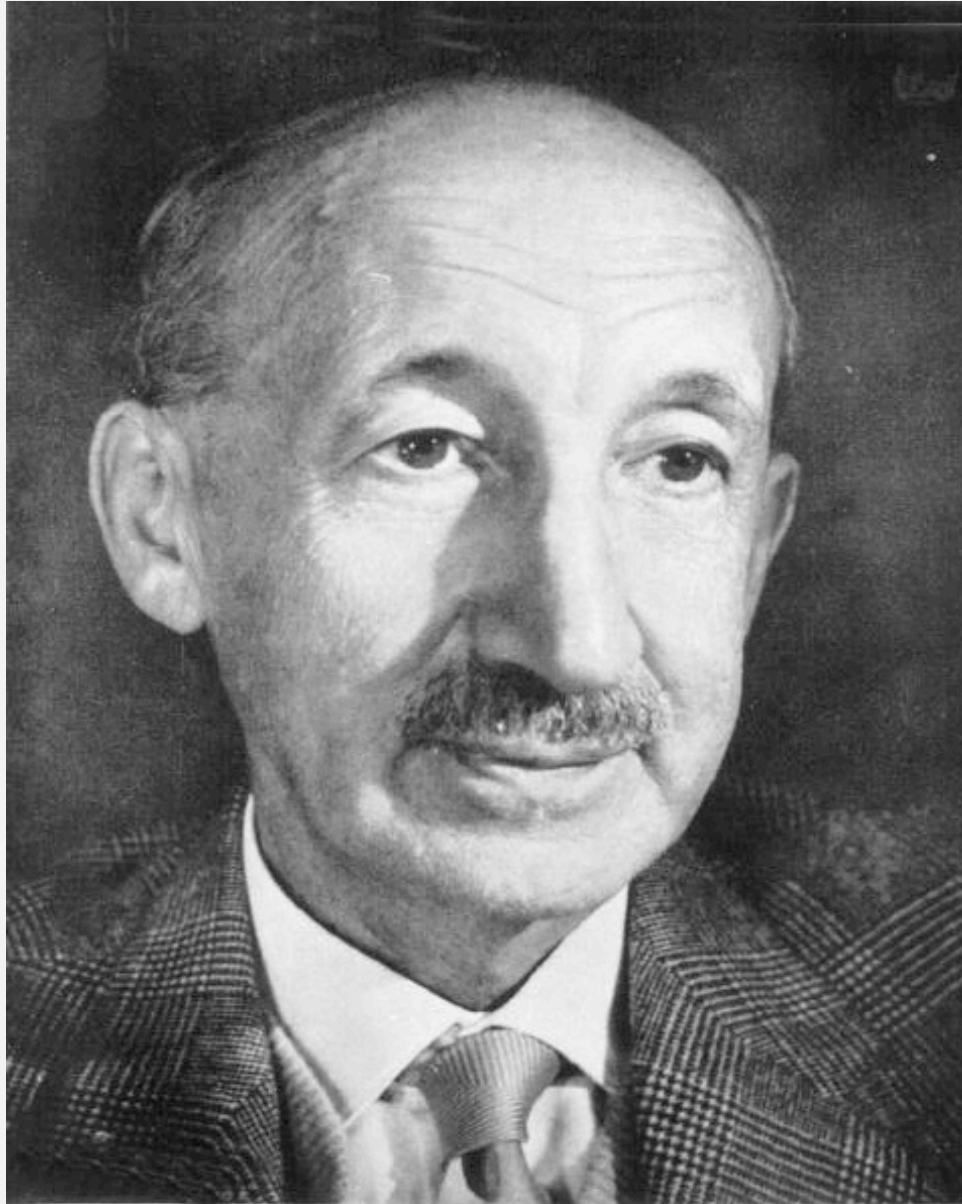

Funkcionális információ:

Izotópdiaagnostika, MRI

a szövetek eltérő biokémiai/élettani jellemzői alapján differenciálnak (metabolikus aktivitás)

GeorgedeHevesy

a nukleáris medicina atyja

Hevesy György
(1885 - 1966)

kémiai Nobel-díj
1943

**az izotópjelzéses technika
megalapozásáért**

Az izotóp kiválasztásának szempontjai

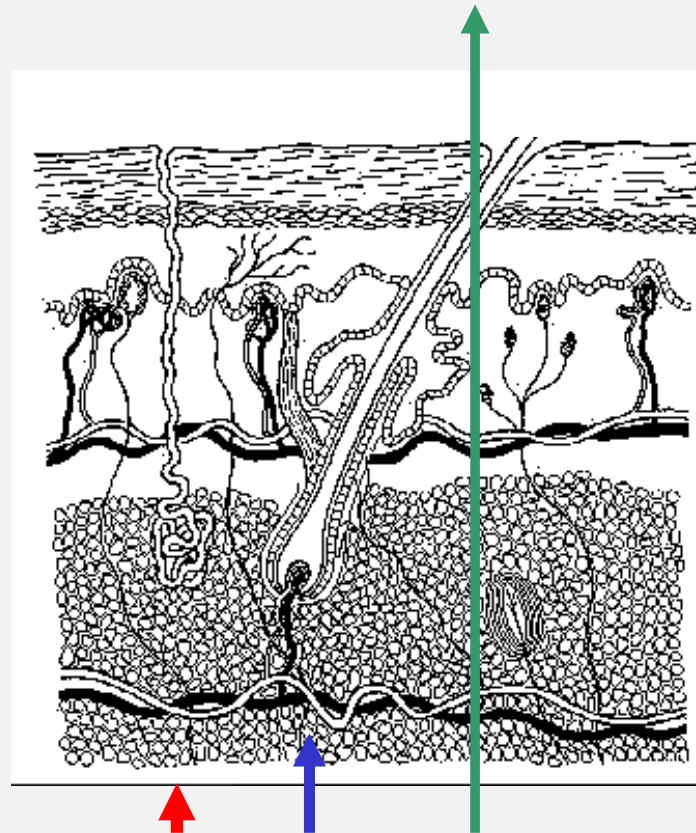
Maximáljuk a nyerhető információt.

Minimalizáljuk a kockázatot.

Ennek megfelelően optimalizálandó:

- a sugárzás fajtája
- a sugárzás energiája
- az izotóp felezési ideje
- a radiofarmakon előállíthatósága és tulajdonságai

a sugárzás fajtája

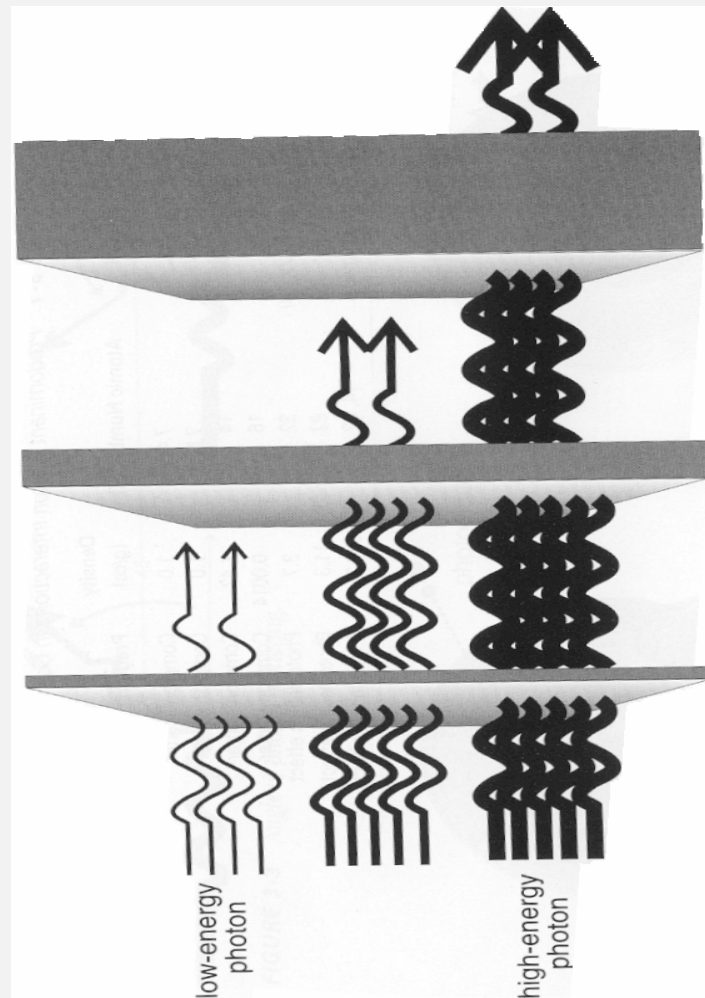

α β γ

csak a gamma-sugárzás
áthatolóképessége elég
nagy diagnosztikai célra

Optimális a tisztán γ -sugárzó izotóp

fotonenergia hatása

Legyen elég nagy az áthatolóképessége a testszövetekben!

Legyen jó hatásfokkal detektálható!

$$hf > 50 \text{ keV}$$

az izotóp felezési ideje

$$\Lambda = \lambda N = \frac{0,693}{T} N$$

↖ Csökkentésének határt szabnak a vizsgálat körülményei.

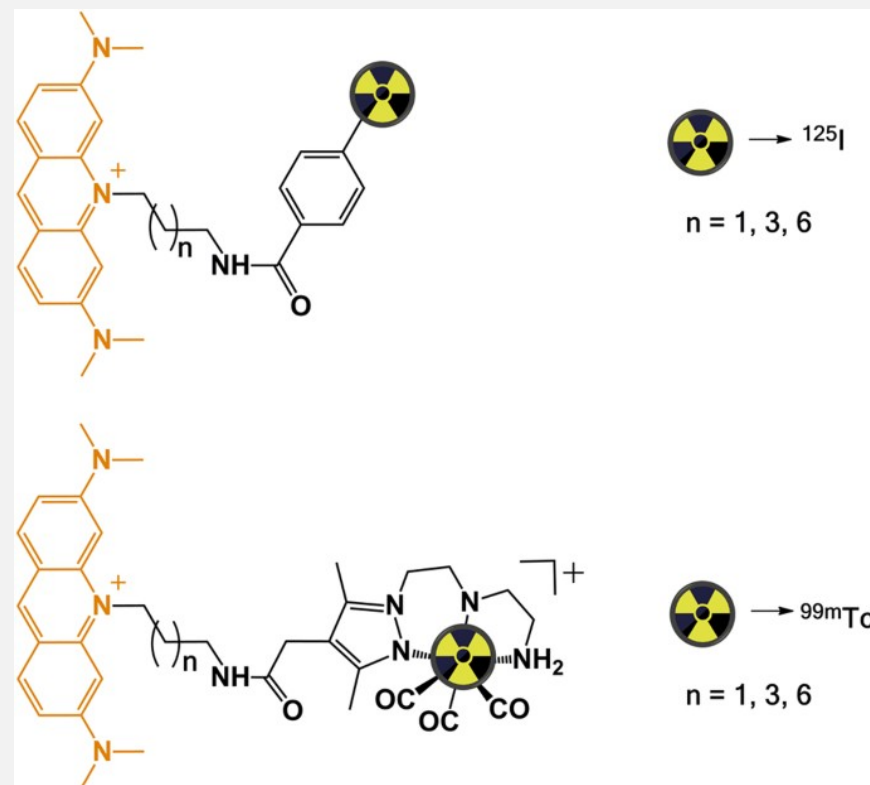
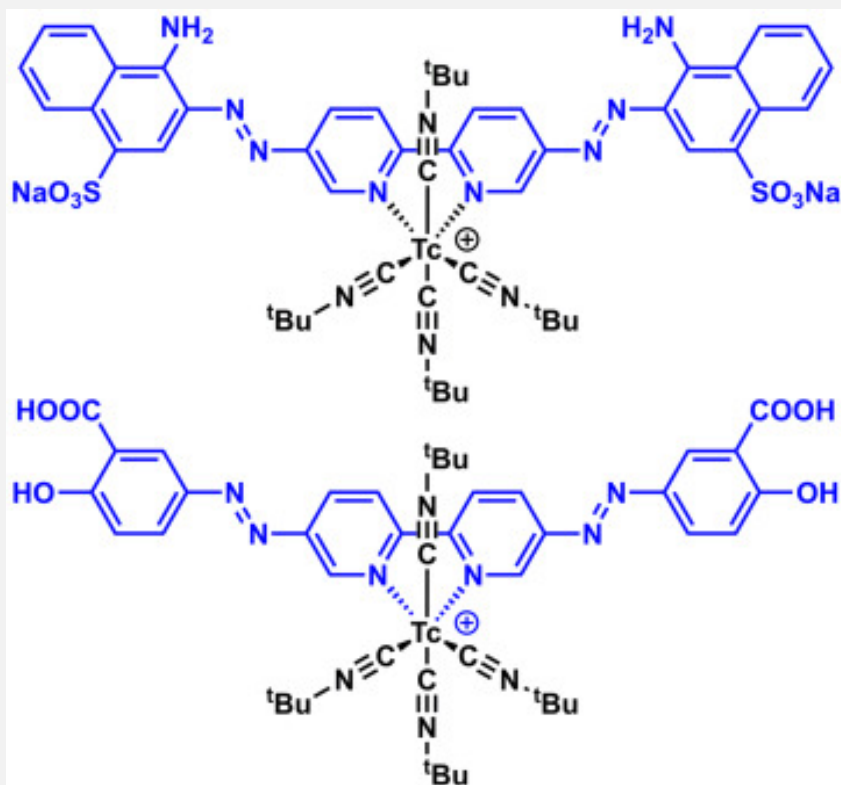
↙ A páciens védelmében minimalizáljuk!

Legyen minél rövidebb

DE csökkentésének határt szab a vizsgálandó biológia folyamat időbeli lefolyása.

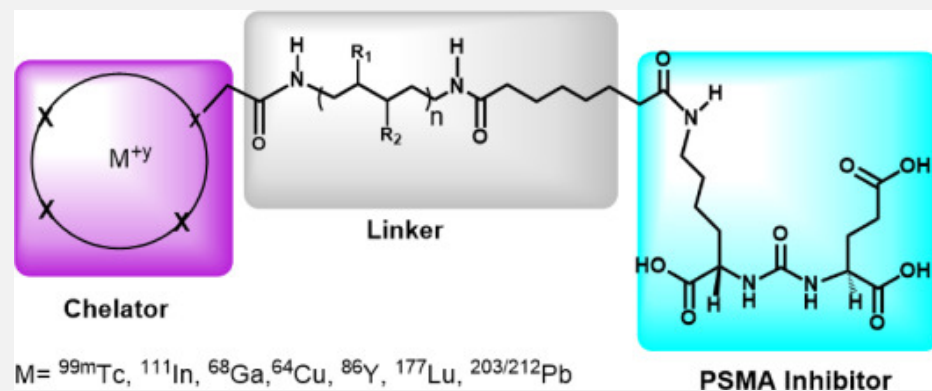
radiofarmakon – radioaktív atomot hordozó farmakológiailag aktív molekula

Vegyen részt a vizsgálni kívánt biokémiai/élettani folyamatban.
Ne módosítsa a vizsgálni kívánt folyamatot és ne legyen toxikus.

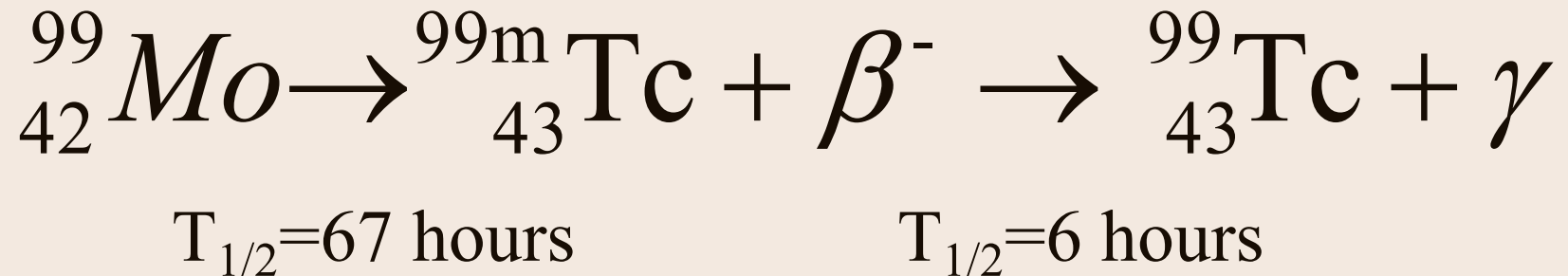
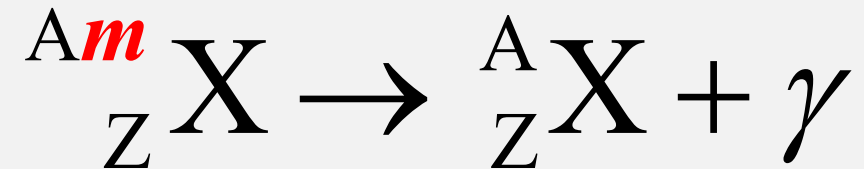

A radiofarmakon eloszlását befolyásoló biológiai tényezők (ADME)

- felszívódás, szállítás, metabolikus átalakítás, kiürülés
- véráramlás (szöveti függés)
- fizikai-kémiai tulajdonságok (oldhatóság, méret, töltés, hidrofobicitás, stb)

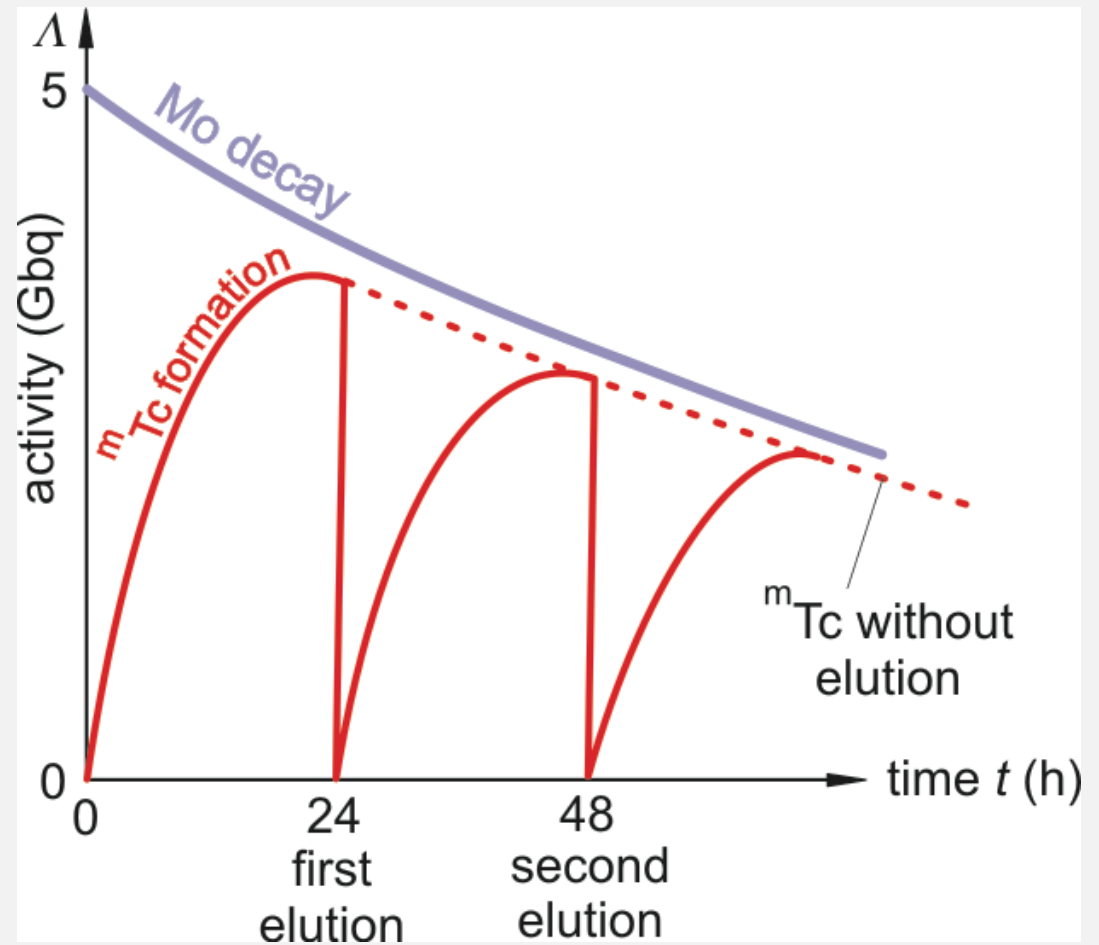
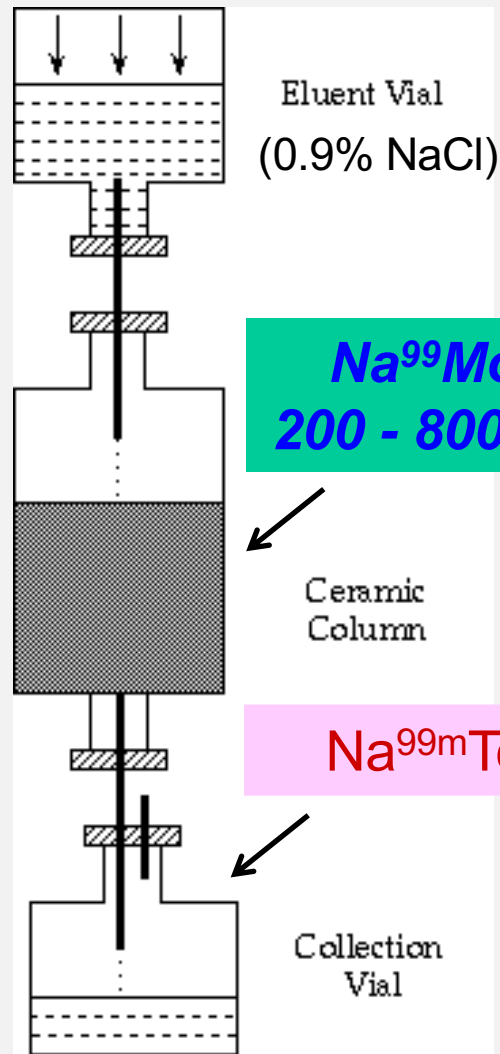

Gamma-sugárzó izotópok

Technécium-generátor

Technécium-99m generátor

példák

<i>farmakon</i>	<i>izotóp</i>	<i>aktivitás (MBq)</i>	<i>alkalmazási terület</i>
Pertechnetát	^{99m}Tc	550 - 1200	agy
Pirofoszfát	^{99m}Tc	400 - 600	szív
Dietilén-triamin pentaecetsav (DTPA)	^{99m}Tc	20 - 40	tüdő
Benzoilmercapto-acetiltri- glicerín (MAG3)	^{99m}Tc	50 - 400	vese
Metilén difoszfónát (MDP)	^{99m}Tc	350 - 750	csont

Mekkora aktivitást használjunk?

Maximáljuk a nyerhető információt.

Minimalizáljuk a kockázatot.

$$\Lambda \sim 100 \text{ MBq}$$

A kép típusai

Statikus kép – az izotóp/aktivitás eloszlása egy adott pillanatban

Dinamikus kép – az izotóp/aktivitás mennyiségének
változása egy adott helyen

Statikus és dinamikus kép – statikus felvételek egymásutánja

Emissziós CT eljárások:

SPECT (Single Photon Emission Computed Tomography)

PET (Positron Emission Tomography)

A kép típusai

Statikus kép – az aktivitás eloszlása egy adott pillanatban

pajzsmirigyben

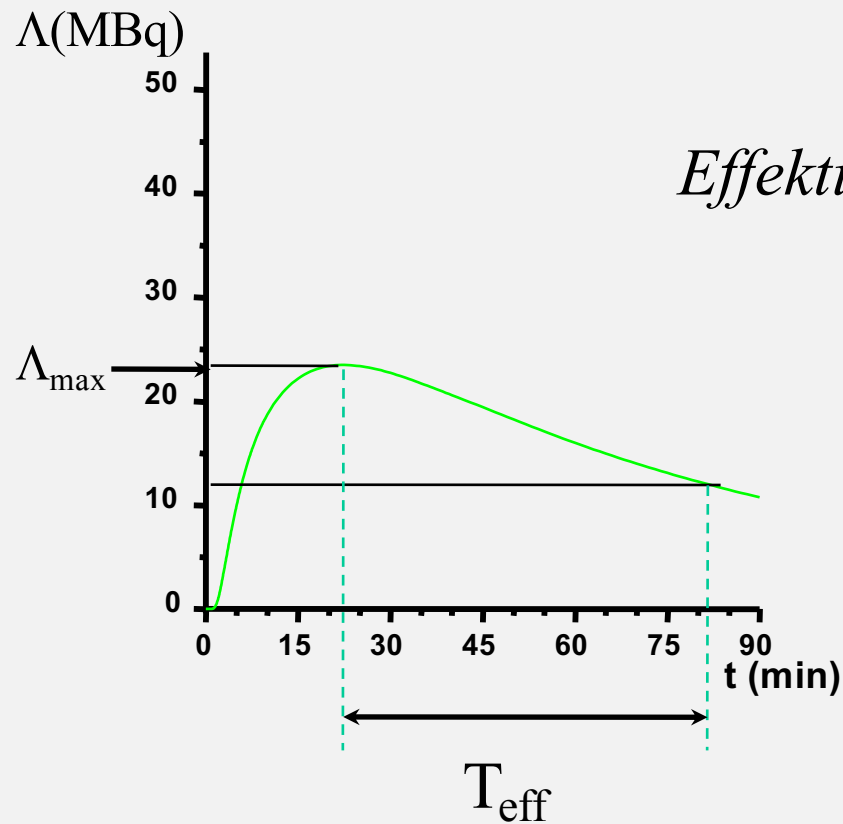

vesében

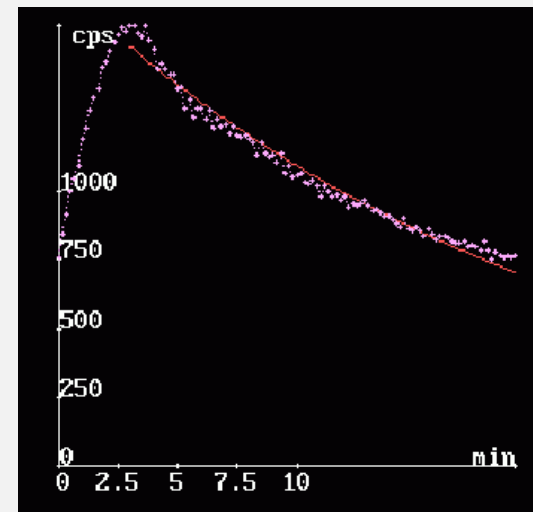
Izotóp felhalmozódása

A kép típusai

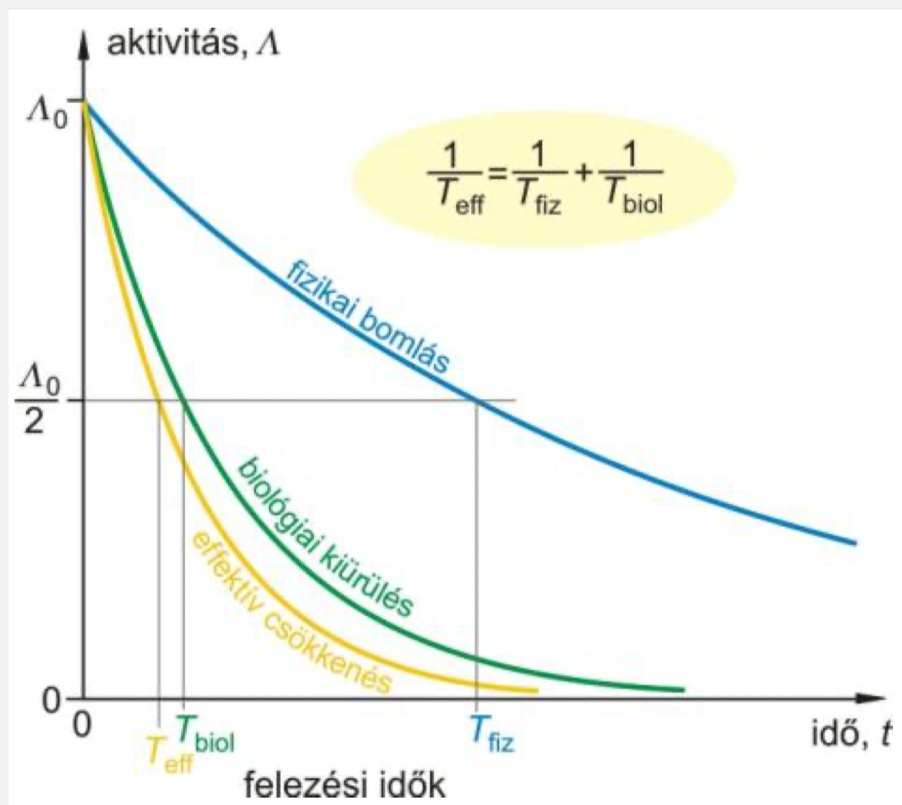
Dinamikus kép – az izotóp/aktivitás mennyiségének változása egy adott helyen

Effektív felezési idő – az aktivitás a felére csökken a célszervben

Effektív felezési idő – az aktivitás a felére csökken a célszervben

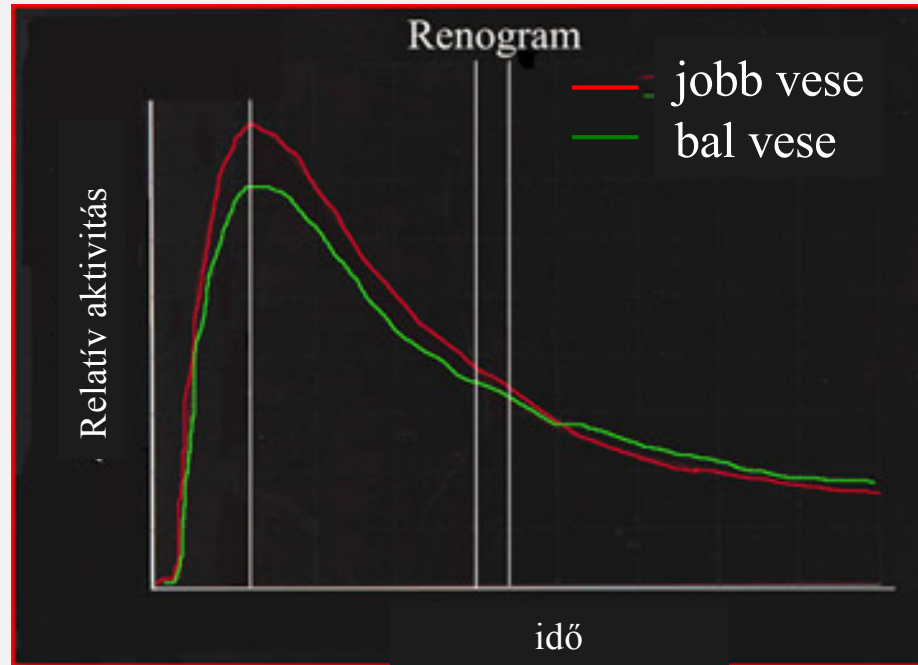

$$\Lambda = \Lambda_0 e^{-(\lambda_{fiz} + \lambda_{biol})t}$$

$$\lambda_{effektiv} = \lambda_{fiz} + \lambda_{biol}$$

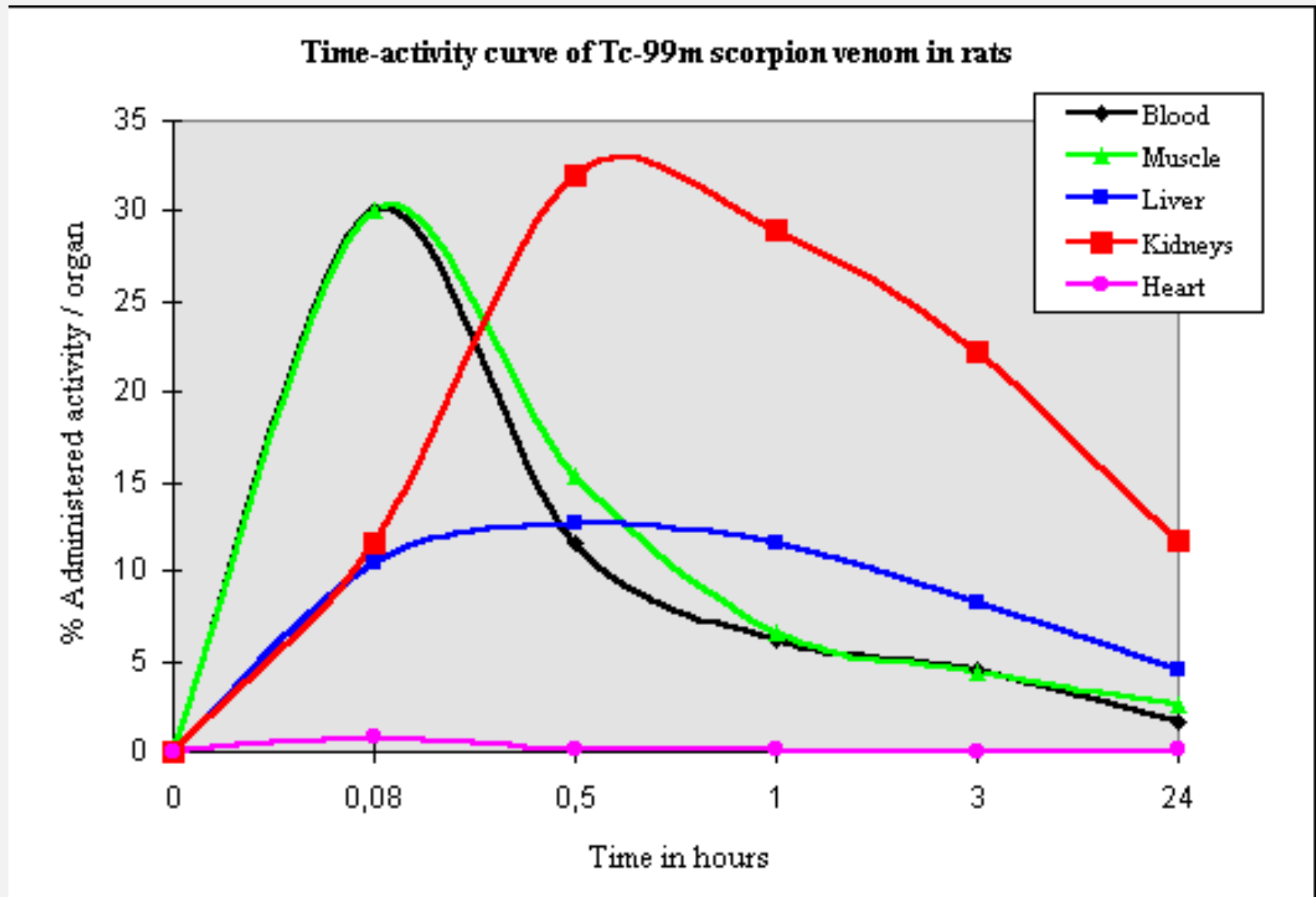
$$\frac{1}{T_{eff}} = \frac{1}{T_{fiz}} + \frac{1}{T_{biol}}$$

példa

vese izotóptárolási görbéje

„Pulse-chase” vizsgálatok

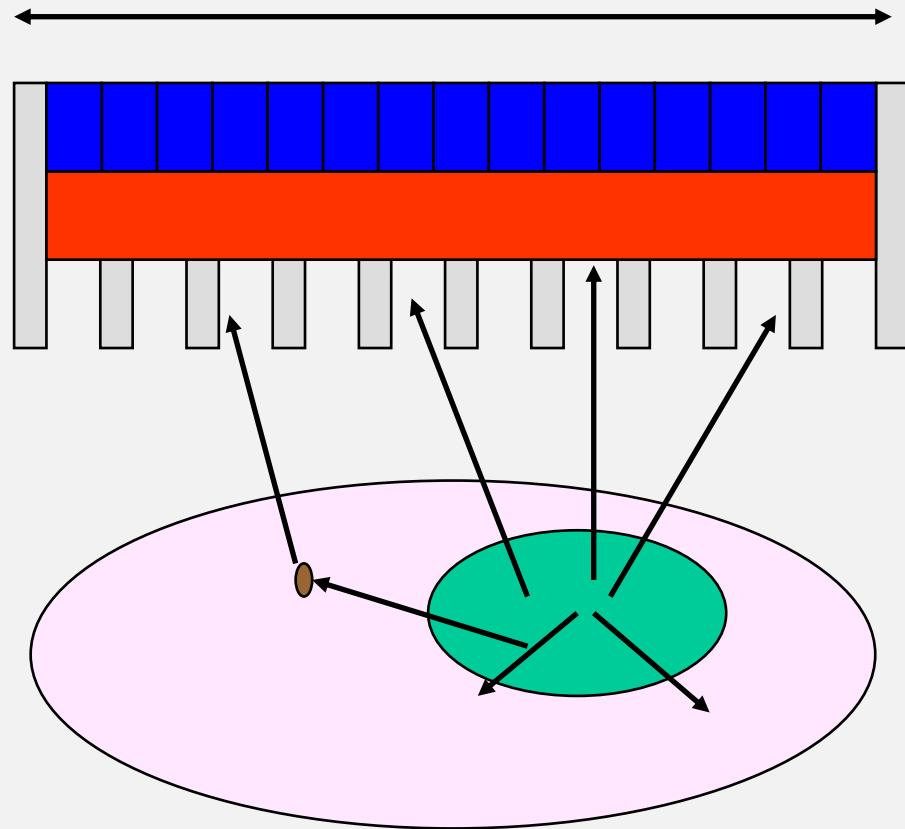

Hal Anger
1920-2005

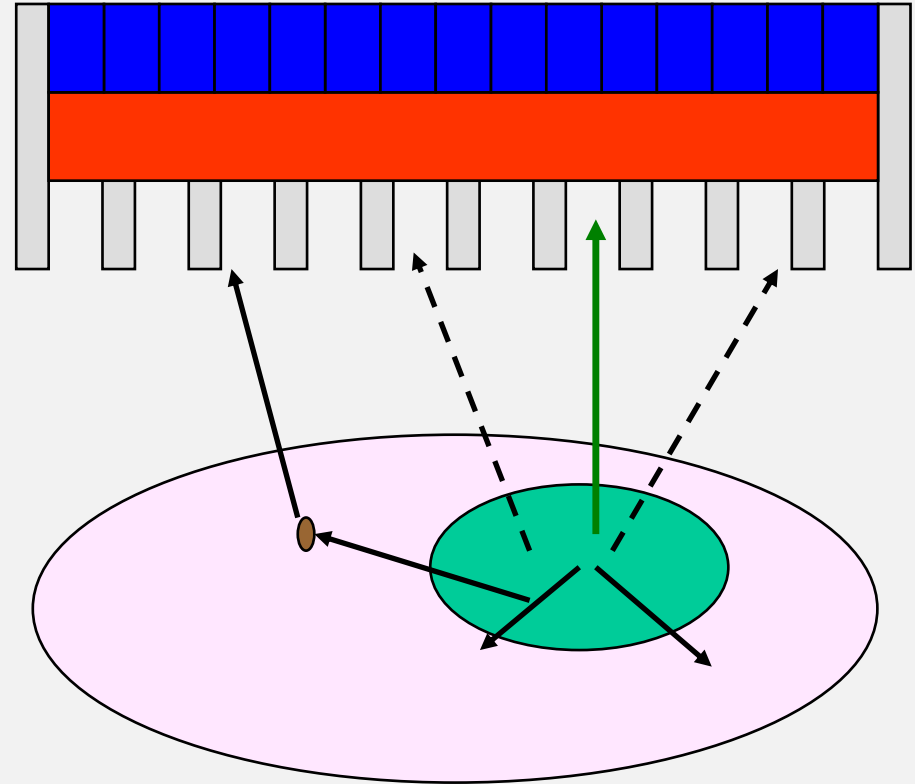
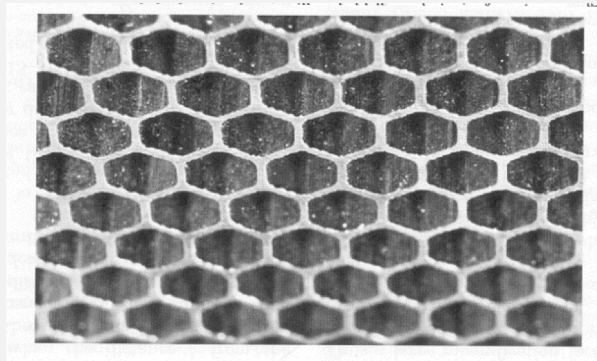
Gamma kamera

~40 cm

PM cső →
Szintillációs kristály →
Kollimátor →

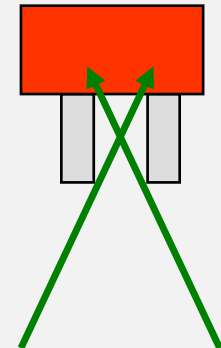
Kollimátor

Jó abszorpcióképességű anyagból (ólom) álló csöves/lemezes rendszer.

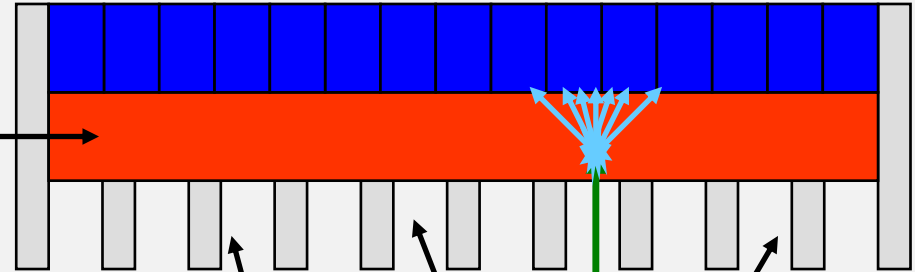
Csak bizonyos szög alatt érkező fotonokat enged át.

A nyílások mérete, geometriája fontos az érzékenység és a feloldóképesség szempontjából.

detektorkristály

NaI(Tl) szcintillációs kristály

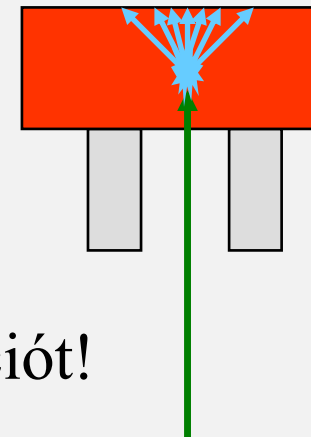
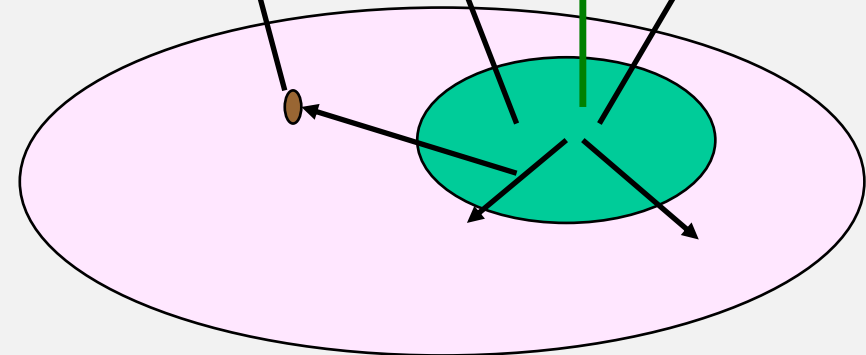
Megfelelő detektálási hatások

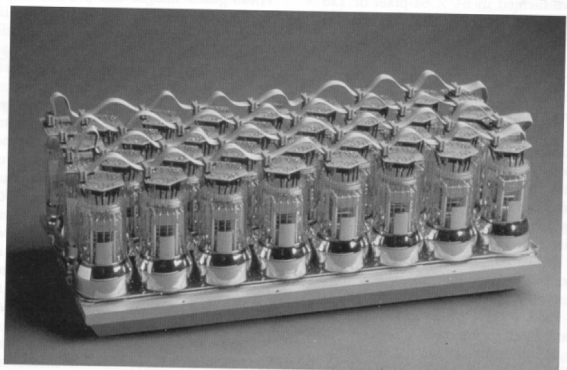
150 keV-os fotonra $\mu \sim 2.2 \text{ cm}^{-1}$

Az emittált fény hullámhossza – 415 nm –
megfelel a PMT követelményeinek.

Sajnos törékeny, hőmérsékletérzékeny, higroszkópos.

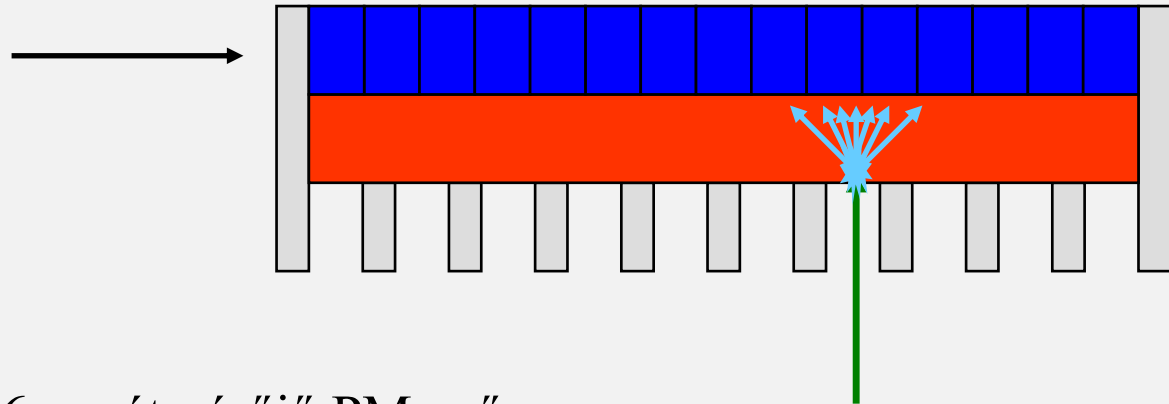
A szcintilláció befolyásolja a lokalizációt!

13-3. A rectangular gamma camera detector with the cover removed showing the photomultiplier (PMT)

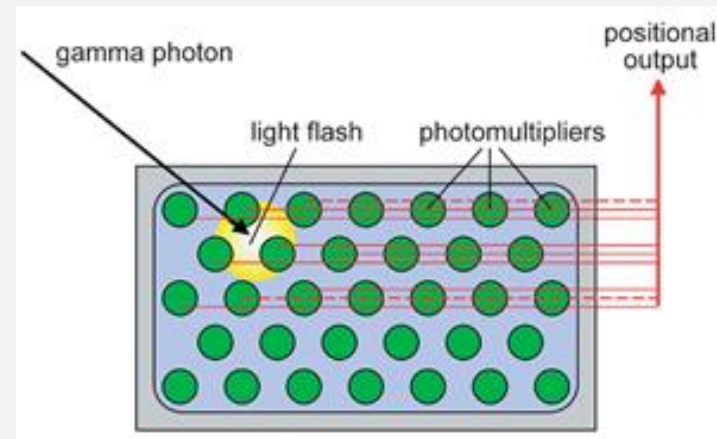
fotoelektronsokszorozók

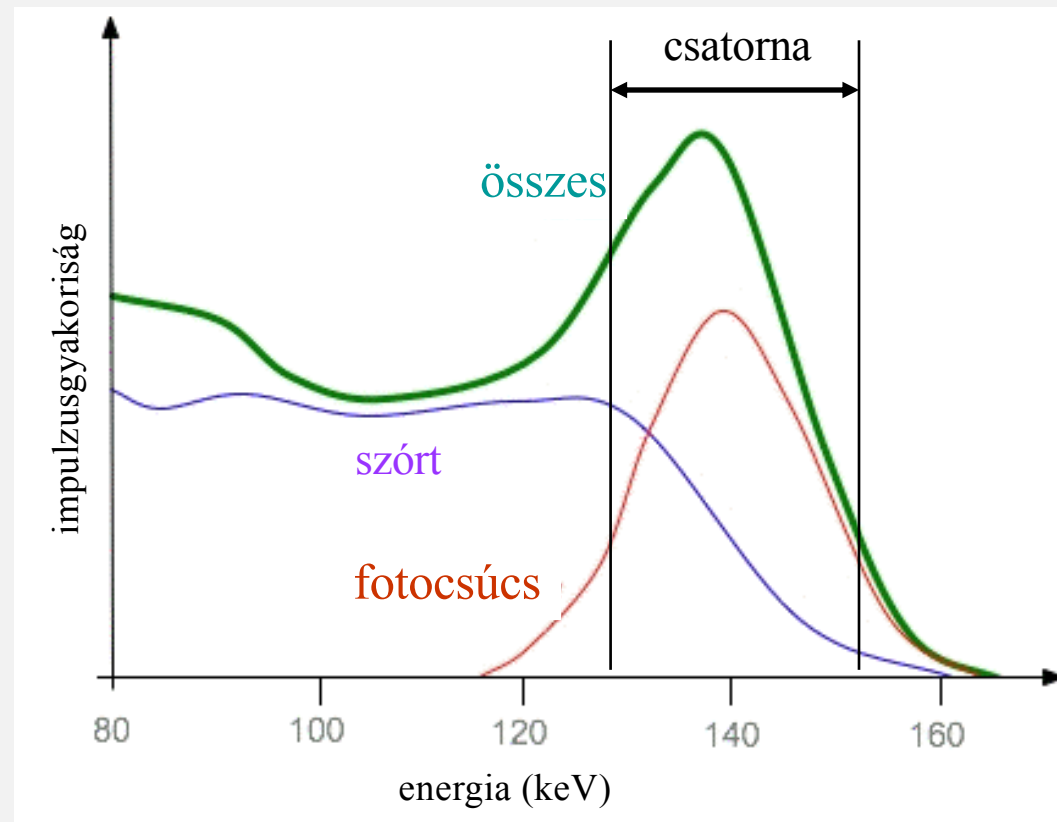
Tipikusan 37-91 db, 5.1-7.6 cm átmérőjű PM-cső

A keletkező feszültségimpulzusok nagysága változatos, mert

- egy γ -foton elnyelődése nemcsak egy fotoelektronsokszorozóban indukál elektromos jelet
- nem csak fotoeffektus történik

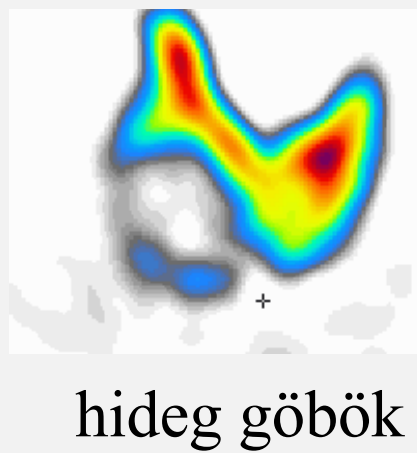
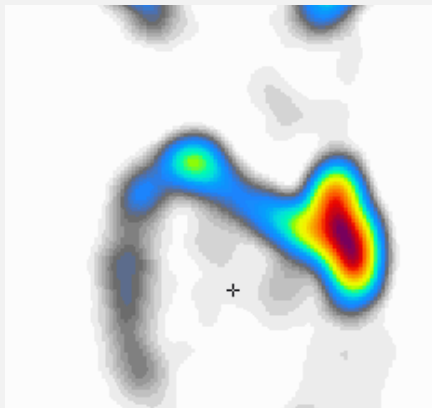
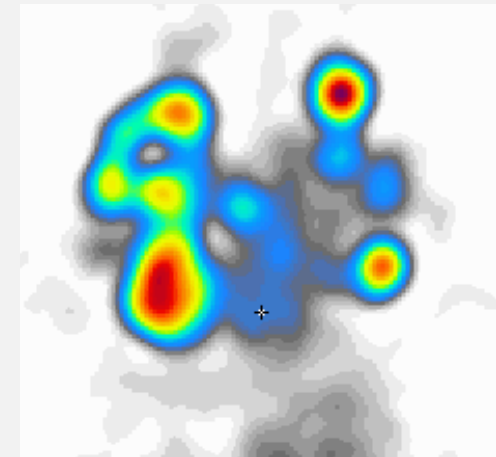
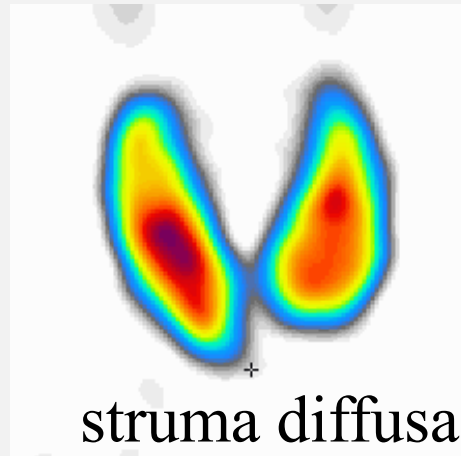
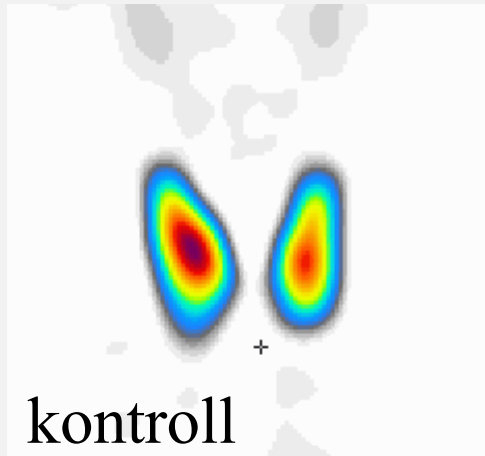

Impulzus amplitúdó spektrum – a fotoeffektus révén elnyelődő γ -foton energiájával arányos nagyságú feszültségimpulzust generál.

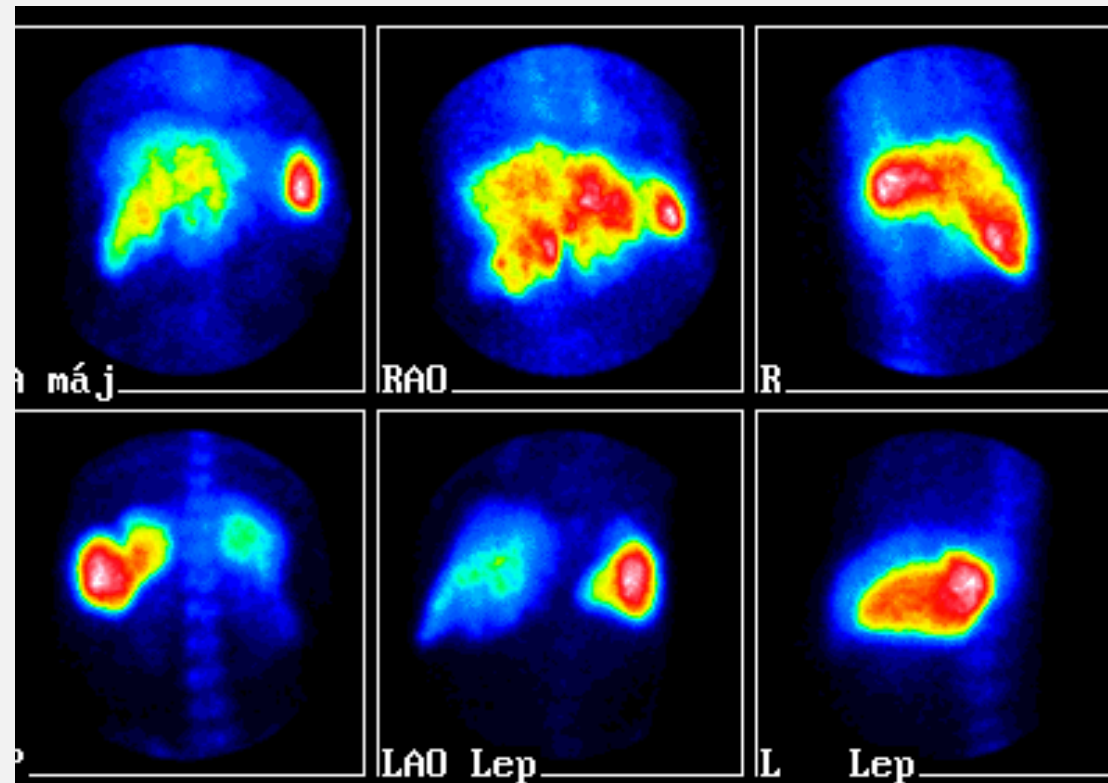

Compton-szórás révén keletkező, vagy nem a térbeli lokalizációnak megfelelően becsapódó fotonok által kiváltott feszültségimpulzusok diszkriminálással (DD) szétválaszthatók.

Pajzsmirigy pertechnetátos (intravénásan 80 MBq) felvételek

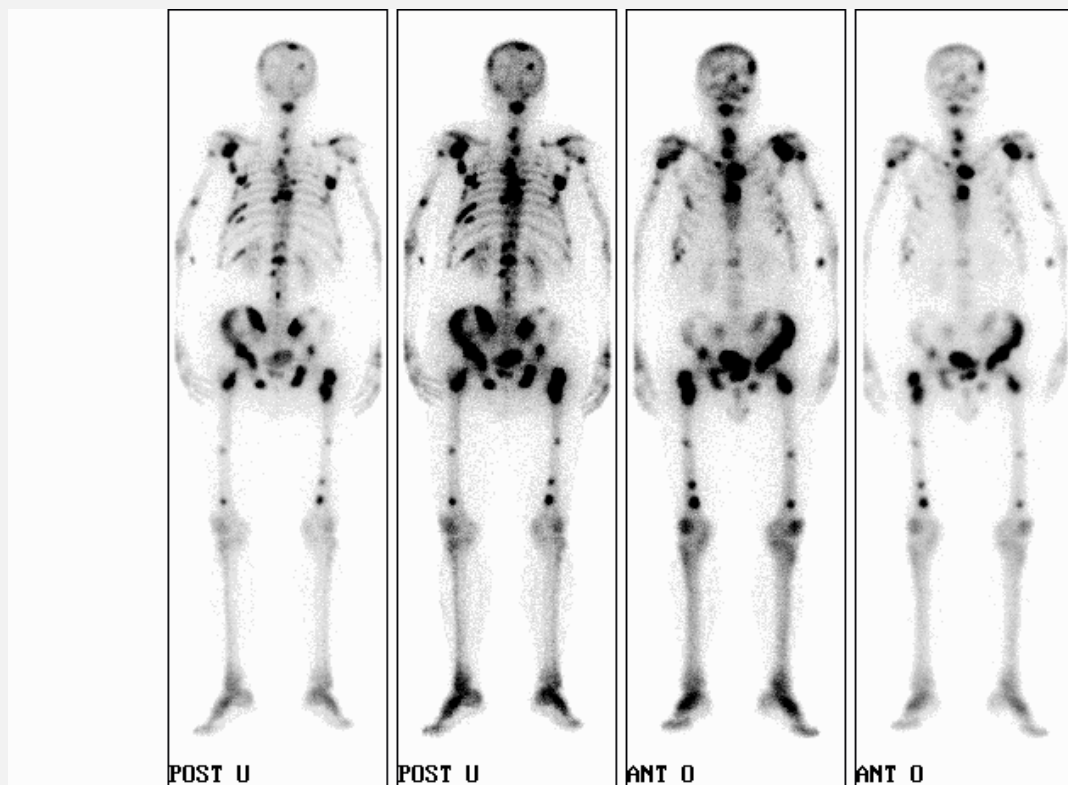
Durva göbös májlézió

^{99m}Tc -fyton

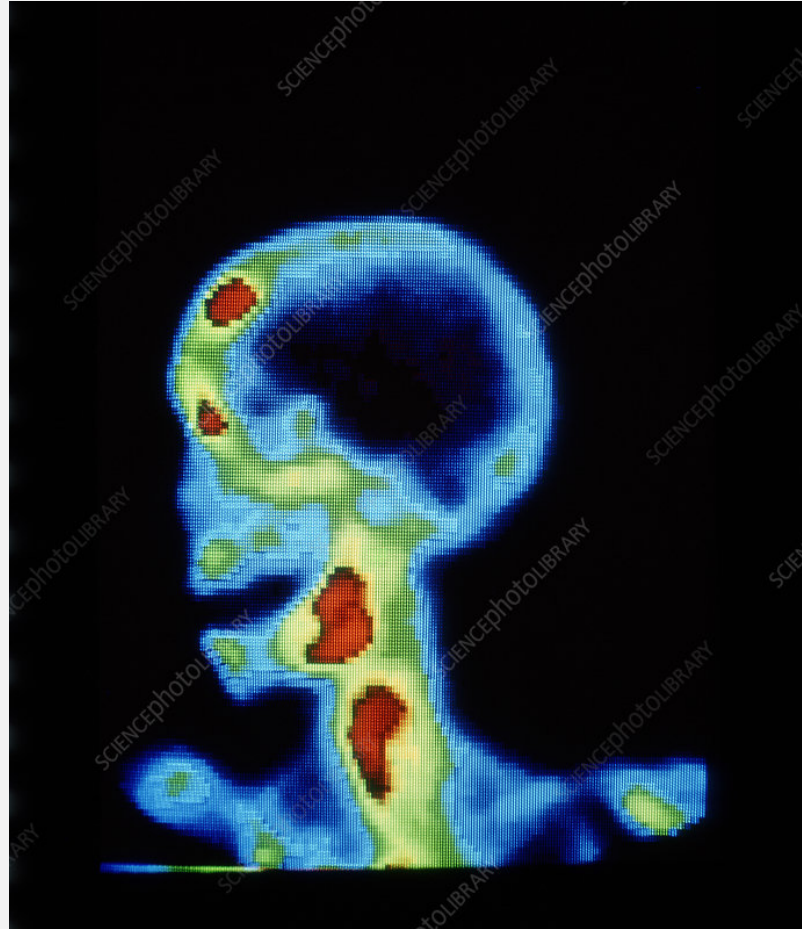
Csont -szcintigráfia

^{99m}Tc -MDP: 600 MBq

csont metastasis

Gamma kamera: szummációs kép (2D)

3D (mélységi) felbontás: tomográfias eljárások

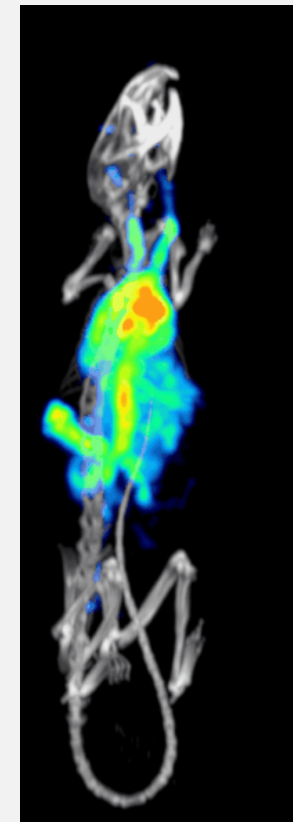
SPECT – Single Photon Emission Computed Tomography

Több gamma kamera szkennel egy-egy réteget – adatgyűjtés 360°-ban.

Az egyes szeletekben az aktivitás eloszlását a számítógép rekonstruálja.

Szinkódolt kép-rekonstrukció.

Egymást követő rétegek felvétele az x-tengely mentén.

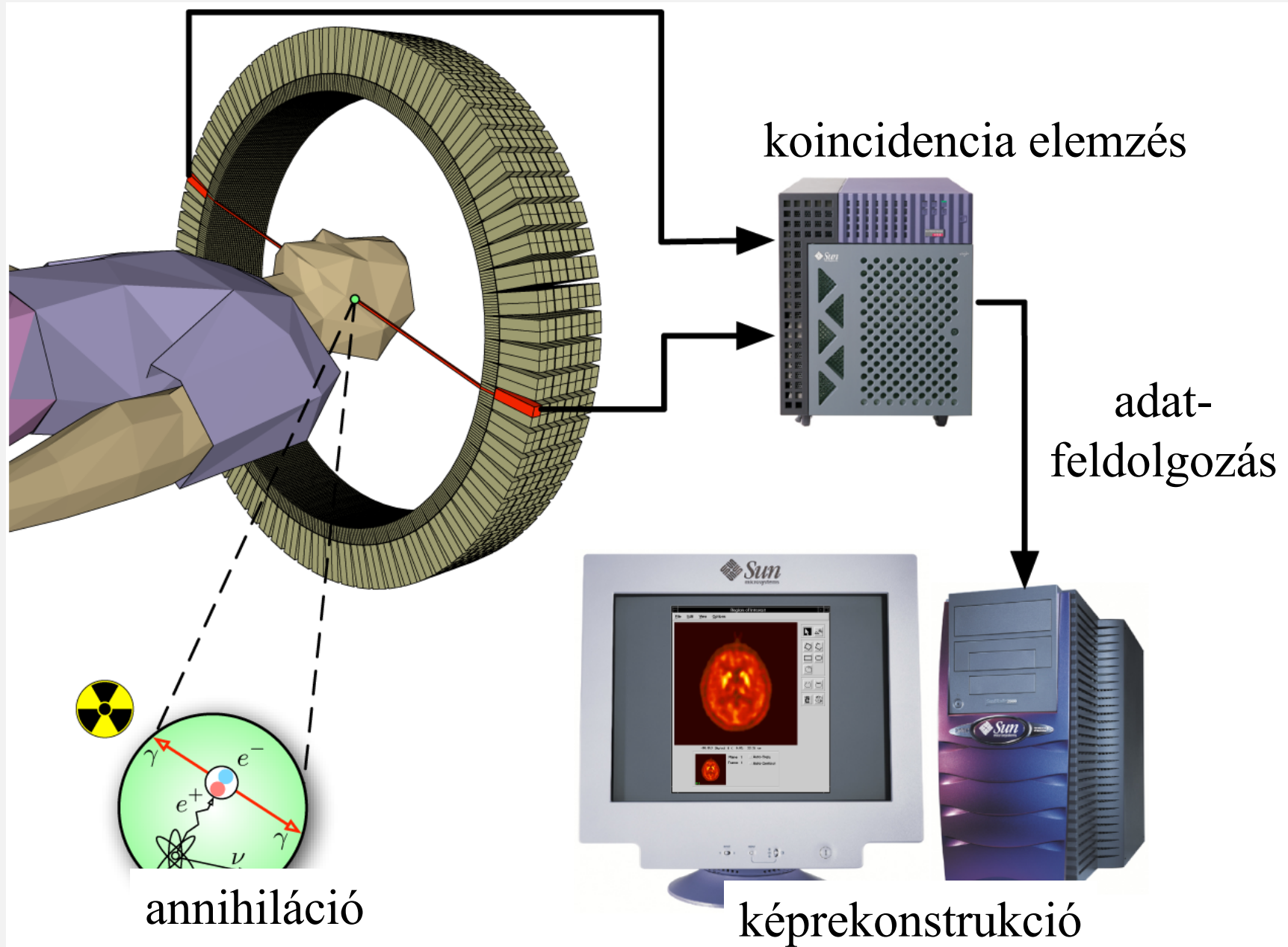

SPECT

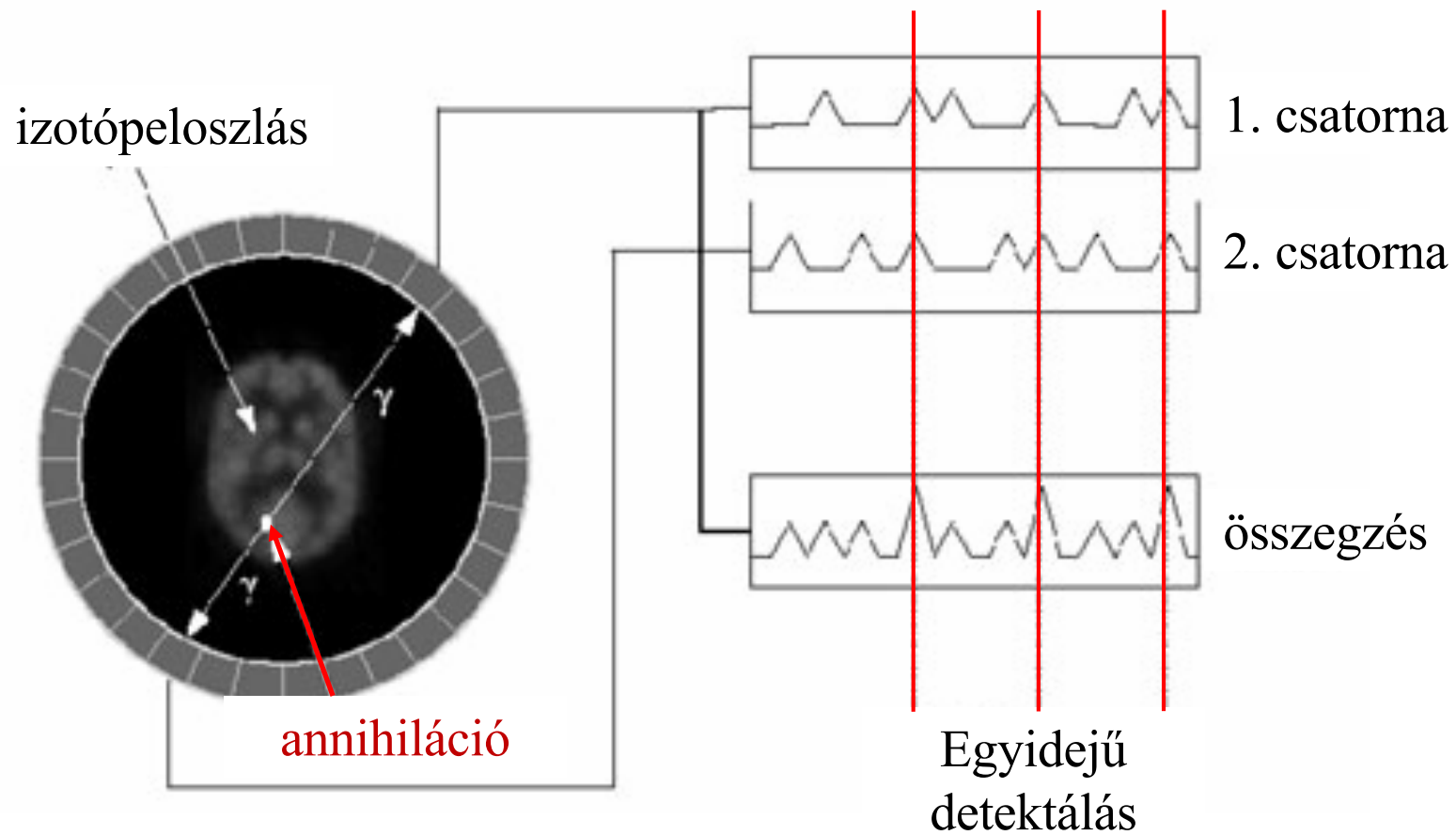

Positron Emission Tomography

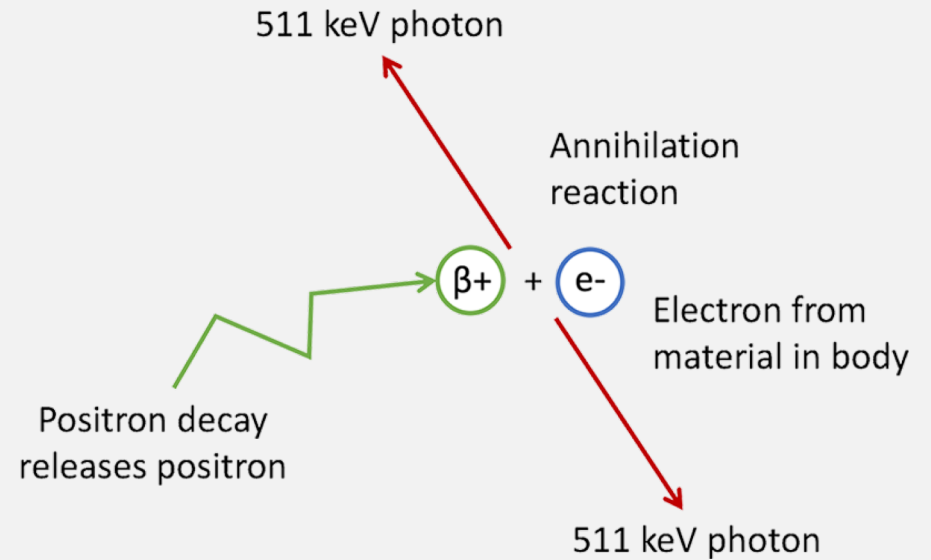
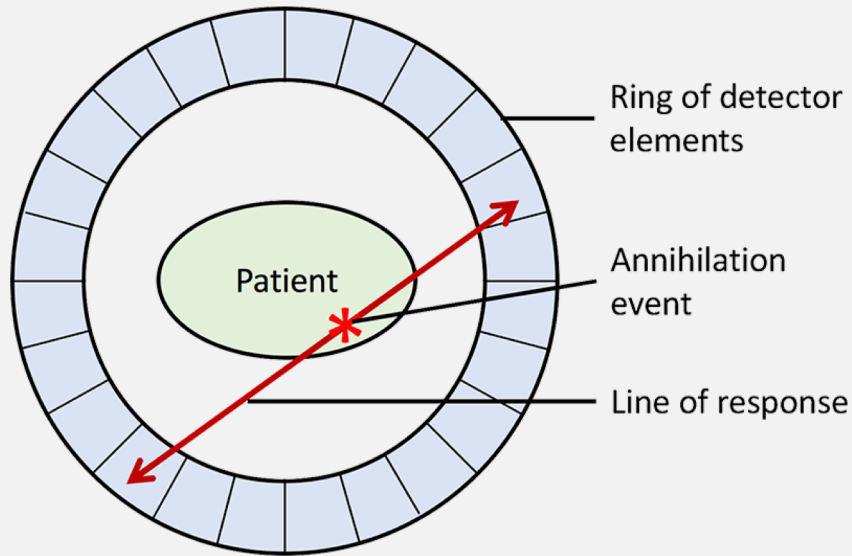
PET

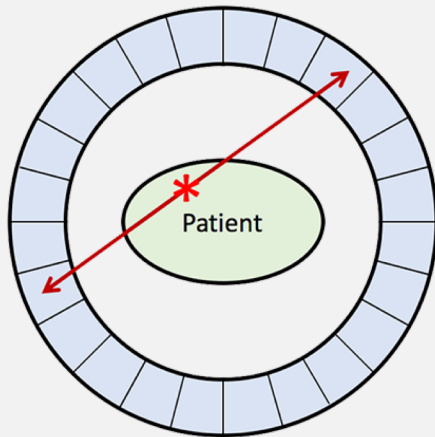
Koincidencia -detektálás

Koincidencia-detektálás

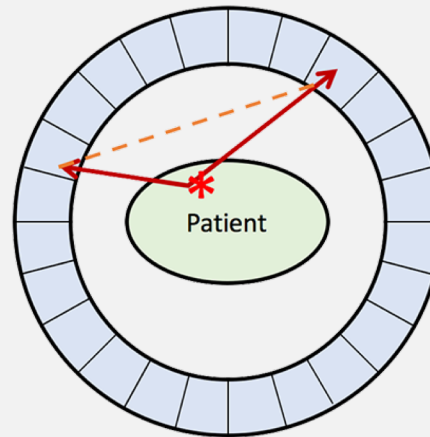

↔ Annihilation path
 - - - - - Calculated line of response

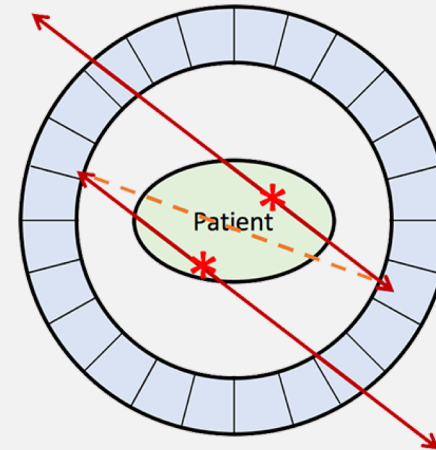
True coincidence

- One annihilation
- Straight path photons in opposite directions

Scatter coincidence

- One annihilation
- Photons scatter
- Measured line of response places annihilation reaction along artefactual projection

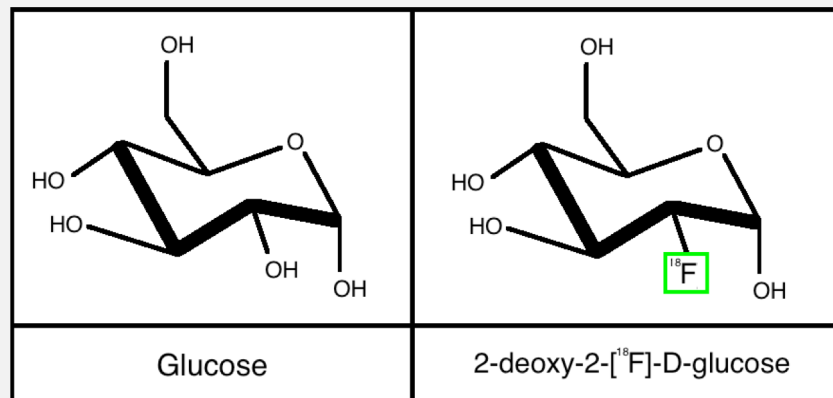

Random coincidence

- More than one annihilation
- Photons from different annihilations are detected simultaneously
- Artefactual line of response calculated

A PET-ben alkalmazott radionuklidok természetes szerves molekulákban is megtalálható elemek izotópjai.

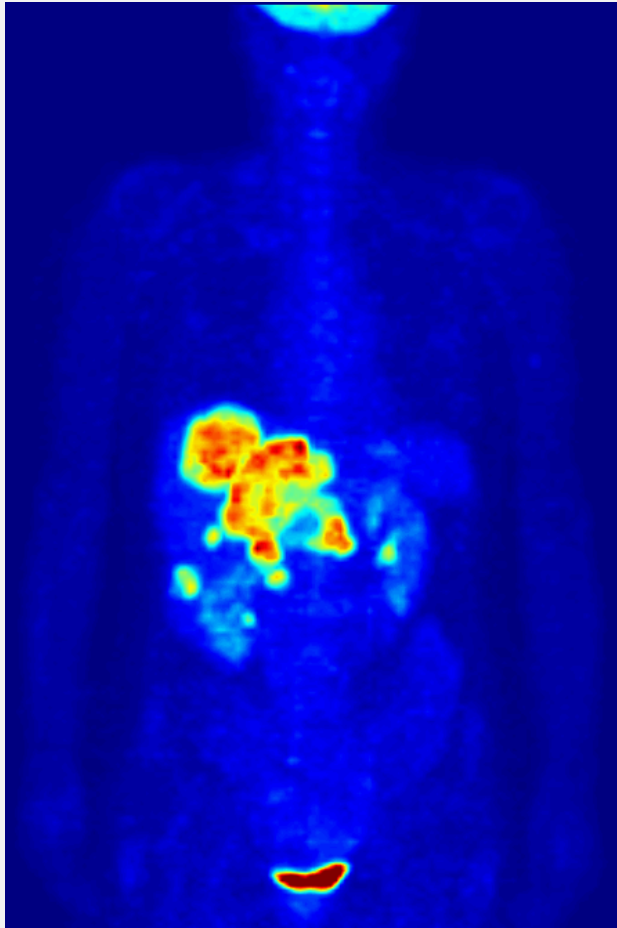
Isotope	β^+ energy (MeV)	β^+ range (mm)	1/2-life	Applications
^{11}C	0.96	1.1	20.3 min	receptor studies
^{15}O	1.70	1.5	2.03 min	stroke/activation
^{18}F	0.64	1.0	109.8 min	oncology/neurology
^{124}I	2.1350/1.5323	1.7/1.4	4.5 days	oncology

A rövid felezési idő miatt a felhasználás közelében kell előállítani a PET-ben alkalmazott izotópokat.

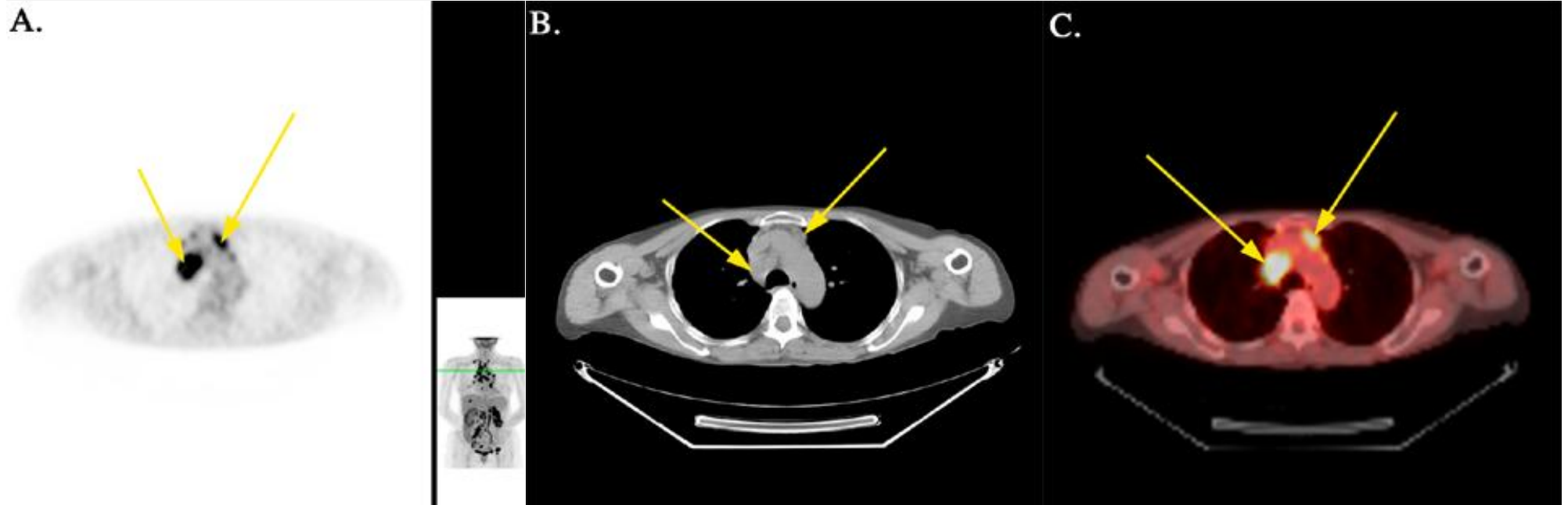
[¹⁸F]-fluorodeoxiglükóz (FDG) – cukor-metabolizmus indikátor

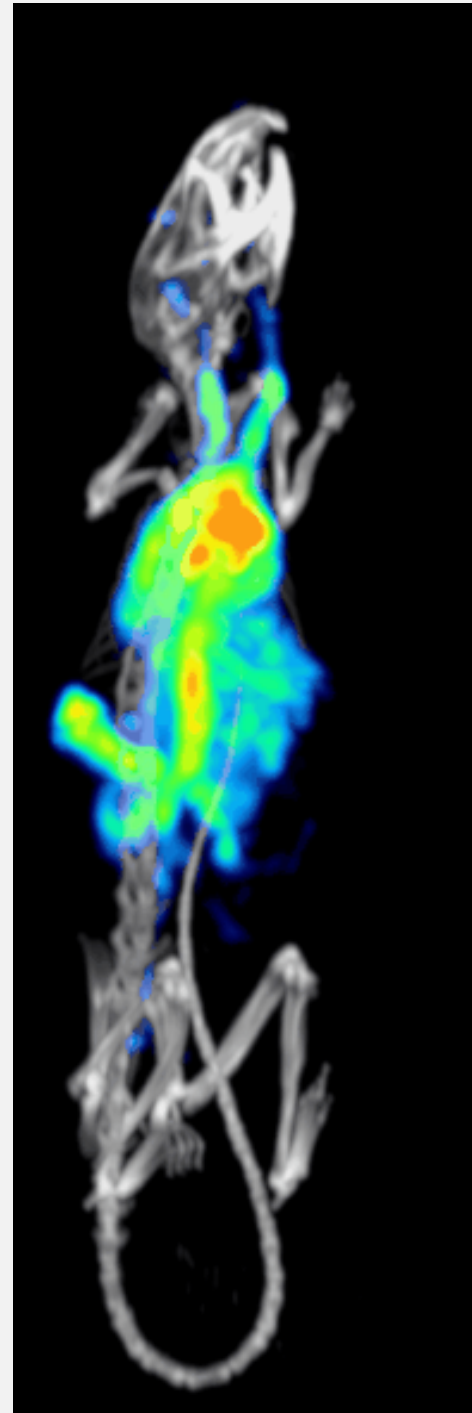
A szöveti metabolikus aktivitás 3D rekonstrukciója: [¹⁸F]-FDG PET képalkotás. A mellkas fala mentén megnövekedett aktivitás – fokozott cukor-metabolizmus – karcinóma jelenlétére utal. Az így nyert funkcionális információ nem szerezhető meg CT-képalkotással és általában nélkülözhetetlen az onkológia vagy a neurológia területén.

PET/CT

A PET kombinálható pontosabb morfológiai képet adó módszerrel.

PET/CT

Ellenőrző kérdések

Izotópok kiválasztási szempontjai

- fizikai jellemzők
- biológiai és farmakológiai jellemzők

Izotópdiagnosztika, sztatikus és dinamikus vizsgálatok

- sztatikus kép
- dinamikus kép

Gamma-kamera, SPECT, PET

PET szkennerek – koincidencia detektálás

Kapcsolódó fejezetek:

Damjanovich, Fidy, Szöllősi: Orvosi Biofizika

II. 3.2.3

3.2.4

3.2.5

VIII. 3.2

VIII. 4.4

IX.3

Ajánlott irodalom:

Herényi Levente

ORVOSEGYESZETEMI FIZIKA

Megérthető összefüggésekkel és matematikai alapokkal kezdőknek és haladóknak

Semmelweis Kiadó 2024